

Rapport 2012:5

Arkeologisk förundersökning

Kabelschakt i Olai kyrkogata

RAÄ 96

Olai kyrkogata

Norrköpings stad och kommun

Östergötlands län

Ann-Charlott Feldt

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

AVDELNINGEN FÖR ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

Kabelschakt i Olai kyrkogata

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Tidigare undersökningar i närområdet	4
Syfte	5
Metod och dokumentation	5
Resultat och tolkning	5
Referenser	6
Tekniska uppgifter	7

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM
AVDELNINGEN FÖR ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandsmuseum.se • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

Under februari 2012 utförde Östergötlands museum en arkeologisk förundersökning i samband med schaktning för fiberkabel i Olai kyrkogata på sträckan Trädgårdsgatan – Nya Rådstugugatan, längs med kv Stadsvakten 4 i Norrköpings innerstad. Planerat schaktdjup var ca 0,6 m. På grund av befintliga ledningar längs sträckan kom det faktiska schaktdjupet att bli 0,4-0,5 m, varför endast moderna fyllnadsmassor berördes av arbetet. Fast fornlämning i form av kulturlager kan kvarligga under grävt schaktdjup.

Ann-Charlott Feldt
1:e antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 64F 9g NO och 64F 9g SO, med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning

Under februari 2012 utförde Östergötlands museum en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning i samband med schaktning för fiberkabel i Olai kyrkogata på sträckan Trädgårdsgatan – Nya Rådstugugatan, längs med kv Stadsvakten 4 i Norrköpings innerstad. Uppdragsgivare var TeliaSonera via Empower AB. TeliaSonera Skanova Access AB stod för kostnaderna för den arkeologiska förundersökningen. Fält- och rapportarbete utfördes av undertecknad efter ett beslut från Länsstyrelsen Östergötland.

Schaktet var ca 60 m långt och planerat schaktdjup var ca 0,6 m. På grund av befintliga ledningar längs sträckan kom det faktiska schaktdjupet endast att bli 0,4-0,5 m.

Områdesbeskrivning

Området ligger i den nordöstra delen av Norrköpings medeltida stadsområde (RAÄ 96), 130-200 m söder om Motala ström. Strömmen har alltid spelat en viktig roll för Norrköpingstrakten, något som förhistoriska boplatser och hållristningar i området visar. Vid mitten av 1300-talet fick Norrköping stadsprivilegier. Det bevarade skriftliga källmaterialet från den medeltida perioden är emellertid mycket sparsamt, men sannolikt var fiske och kvarndrift viktiga näringar under medeltiden. Först under 1500-talet finns det mer uppgifter om stadens handel, hantverk och andra näringar (Broberg 1984).

Ur arkeologisk synvinkel har medeltida lämningar, med undantag för kyrkorna, endast hittats på ett fåtal platser. Avsaknaden av större, välundersökta, ytor inom de områden där medeltida lämningar kan förväntas samt en omfattande utschaktning i samband med att stenhusbebyggelse uppförs under förra seklet, bidrar till den bristfälliga kunskapen om stadens medeltid. De kända medeltida lämningarna pekar dock på att staden under medeltiden har varit flerkärnig och med bebyggelse såväl vid strömmen som intill de medeltida kyrkorna (Feldt & Gustin i manus, Lindeblad 2008).

Norrköping expanderade kraftigt mellan 1567 och 1655. Förutom utförselhamnen för järn, fisket och kvarndriften utvecklades vapensmidet och slutligen även textilindustrin i Norrköping. Stadens utveckling från en mindre medeltida stad till en av Sveriges största industristäder gick förhållandevis snabbt. Från 1570-talet till 1620-talet tredubblades stadens befolkning (Broberg 1984, Lindeblad 2008).

Under 1500-talet lät Gustav Vasa anlägga en kungsgård i Norrköping. Enligt fil dr Björn Helmfrid bör kungsgården ha legat i den östra delen av Norrköping, i närheten av nuvarande kv Stadsvakten. Placeringen av gården grundas på kvartersnamnen i området såsom Väktaren, Ruddammen och Vattenkonsten men även på kartstudier och arkeologiska iakttagelser (Helmfrid 1992).

Kungsgården, benämnt Norrköpingshus, förstördes i samband med de danska härjningarna 1567 men återuppbyggdes till ett slott av Johan III. År 1604 brann slottet ner igen varpå ruinen användes som tegeltäkt, vilket enligt källorna resulterade i att alla synliga spår efter byggnaden snart var borta. Enligt de skriftliga källorna ska slottet ha bestått av två eller tre murade källare och minst ett större och ett mindre torn. Slottet kan ha omgärdats av en vallgrav, med vindbrygga in mot staden. Det finns också uppgifter om att en trädgård och en ruddamm legat i slottets omedelbara närhet (Helmfrid 1992).

I samband med undersökningar vid Hedvigs kyrka 1958 påträffades byggnadsrester, bl a en stentrappa, vilka tolkades höra till Norrköpingshus (Broberg 1984, Helmfrid 1992). Vid en undersökning år 1983 framkom kulturlager, tegelmurar och ett kalkstensgolv direkt väster om kyrkan. Även dessa lämningar bedömdes höra till Norrköpingshus (Broberg 1984).

Tidigare undersökningar i närområdet

Direkt öster om den nu planerade kabelsträckningen, i kv Rosen, har två undersökningar utförts. En provundersökning, som utfördes 1985, påvisade bebyggelseämningar från 1700-1800-talen (Syse 1986). Under hösten 2011 utfördes en förundersökning då lämningar efter flera byggnader, stenbeläggningar m m samt fynd från efterreformatorisk tid påträffades. De flesta byggnadsämningarna kan knytas till 1700-1900-talen. Enstaka fynd kan dateras till 1600-talet (Magnusson 2012).

År 1988 grävdes provschakt i kv Lokatten, belägen norr om kv Stadsvakten. Där påträffades bl a resterna efter en byggnad som rivits senast i början av 1700-talet (Zerpe 1996). Vid undersökningar i Nya Torget framkom endast sporadiskt bevarade odlingslager vid en arkeologisk förundersökning år 2000. Man konstaterade att större delen av området var utschaktat och att inga medeltida eller tidigmoderna lämningar fanns bevarade (Sundberg 2001).

I samband med schaktningar för el 1993 drogs ett schakt norr om Hedvigs kyrka. Utmed schaktet fanns omfattande raseringslager bestående av tegelkross och kalkbruk vilket tolkades som rester efter Norrköpingshus (Hörfors 2010). Detta kan dock även vara spår efter förstörelsen av Hedvigs kyrka i samband med rysshärjningarna 1719 och den efterföljande återuppbyggnaden av kyrkan.

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen, vilken utfördes i form av en schaktningsövervakning, var primärt att styra markingreppet så att fast fornlämning berördes så lite som möjligt av det planerade arbetsföretaget. Fast fornlämning som framkom skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras. Tillsammans med tidigare dokumentation skulle undersökningens resultat bidra till att klargöra områdets historia samt ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet.

Inför förundersökningen presenterades två frågeställningar, rörande spår efter äldre gatubeläggningar och spår efter ryssarnas härjningar av Norrköping 1719, som särskilt skulle beaktas. Då endast sentida fyllnadsmassor framkom kunde inte frågeställningarna besvaras.

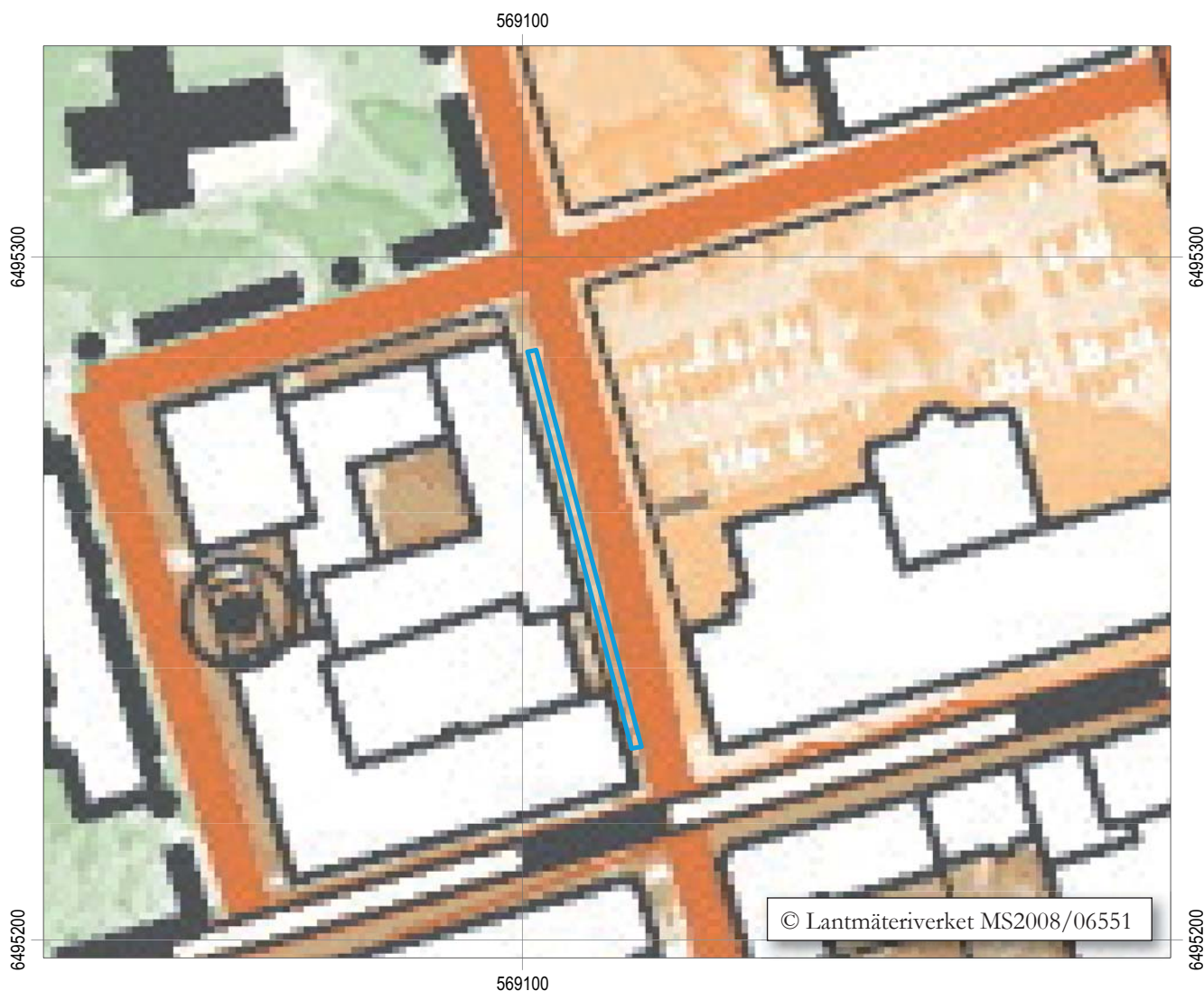
Metod och dokumentation

Den arkeologiska förundersökningen utfördes i form av en schaktningsövervakning i samband med ledningsgrävningen. Schaktsträckningen dokumenterades på en översiktsplan.

Resultat och tolkning

I samband med schaktningen för fiberkabel i Olai kyrkogata på sträckan Trädgårdsgatan – Nya Rådstugugatan, längs med kv Stadsvakten 4 i Norrköpings innerstad utfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning.

Planerat schaktdjup var ca 0,6 m men på grund av befintliga ledningar längs sträckan kom det faktiska schaktdjupet att bli 0,4-0,5 m, varför endast moderna fyllnadsmassor berördes av arbetet. Fast fornlämning i form av kulturlager kan dock kvarligga under grävt schaktdjup.

Figur 3. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 64F 9g NO, med schaktsträckningen markerad. Skala 1:1000.

Referenser

- Broberg, B. 1984. *Norrköping. Medeltidsstaden 50*. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer, Rapport. Göteborg.
- Feldt, A-C & Gustin, I. i manus. Mässingsbruk och medeltid. Arkeologiska undersökningar på och kring Holmen i Norrköping. Kvarteren Gamla Holmarna och Kopparkypen 28 samt Dalsgatan, Kvarngatan och Holmengatan, RAÄ nr 96, Norrköping stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands museum.
- Helmfrid, B. 1992. *Norrköpingshus*. Publikationsserie rörande Norrköping och norrköpingsbornas kulturhistoria N:o 9. Norrköping.
- Hörfors, O. 2010. *Hedvigs kyrka och Tyska torget. Elschakt genom Norrköping, del 5*. Norrköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands länsmuseum, Rapport 2010:3. Linköping.
- Lindeblad, K. 2008. *Landskap och urbanisering. Östergötland ur ett centralortsperspektiv 700-1550*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska Undersökningar Skrifter nr 74. Lund Studies in Historical Archaeology 10. Linköping.
- Magnusson M. 2012. *Kv Rosen i Norrköping*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 96, kv Rosen 6, Norrköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands museum, Rapport 2012:3. Linköping.
- Sundberg, K. 2001. *Nya Torget*. Norrköpings stad och kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet UV Öst, Rapport 2001:46. Linköping.
- Syde, B. 1986. *Kv Rosen, Norrköping, Östergötland*. Provundersökning. Riksantikvarieämbetet UV, Rapport. Uppsala.
- Zerpe, L. 1996. *Kv Lokatten 2, 9-11*. Arkeologisk förundersökning. Norrköpings kommun, Östergötland. Riksantikvarieämbetet UV Linköping, Rapport.

Tekniska uppgifter

Fastighet	Olai kyrkogata / kv Stadsvakten 4
Stad	Norrköping
Kommun	Norrköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	RAÄ 96
Ekonomiska kartans blad	8G 9e
Digitala fastighetskartans blad	64F 9g NO
Koordinater (N/E)	6495255/569109
Koordinatsystem	SWEREF99 TM
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens dnr	431-9325-11
Länsstyrelsens beslut	2012-01-17
Länsstyrelsens handläggare	Bertha Ekstrand Amaya
ÖLM dnr	13/12
Konto nr	531355
Uppdragsgivare	TeliaSonera via Empower AB
Kostnadsansvarig	TeliaSonera Skanova Access AB
Fältarbetsledare	Ann-Charlott Feldt
Personal	-
Fältarbetstid	2012-02-02
Undersökt sträcka	ca 60 löpmeter
Fynd	-
Foto filmnr	-
Analyser	-
Grafik	Ann-Charlott Feldt
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2012:5 © Östergötlands museum

Under februari 2012 utförde Östergötlands museum en arkeologisk förundersökning i samband med schaktning för fiberkabel i Olai kyrkogata på sträckan Trädgårdsgatan – Nya Rådstugugatan, längs med kv Stadsvakten 4 i Norrköpings innerstad. Planerat schaktdjup var ca 0,6 m. På grund av befintliga ledningar längs sträckan kom det faktiska schaktdjupet att bli 0,4-0,5 m, varför endast moderna fyllnadsmassor berördes av arbetet. Fast fornlämning i form av kulturlager kan kvarligga under grävt schaktdjup.